

Stofkam of slopershamer?

Het platform, waarop de nieuwe christen-democratie oprijst 'temidden van de golven' rust op vier pijlers, vier onderscheidende markeringspunten:

- wij zijn een partij van de waarden;
- wij staan voor de integriteit van de samenleving;
- onze acties dienen het heden te overstijgen door respect voor de erfenis van vorige generaties en zorg voor de levenskansen van toekomstige;
- onze verantwoordelijkheid gaat over de grens van het hier en betreft medemens wereldwijd.

De vier pijlers zijn: waarden, samenleving, traditie en toekomst, globalisatie. Het gaat om een onderscheidende visie op mens, samenleving, tijd en ruimte.

Aanval op de PBO

Als de tekenen niet bedriegen, zal de aanval van 'paars' in de komende maanden vooral gericht zijn op onze visie op de samenleving. Dat kan actief, maar dat kan ook passief, namelijk door de maatschappelijke instituties, die in onze visie centraal staan als dragers van een menswaardige samenleving niet de juist nu broodnodige bescherming en steun te bieden.

Door sommigen lijkt een actieve aanval te zijn ingezet op de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie (PBO). Het probate middel is dan die te beginnen af te schilderen als een relict van het vooroorlogse katholieke corporatisme. Dat

brengt potentieel veel tegenstanders bij elkaar en verlamt bij voorbaat de advocaten van onze overlegeconomie. Voeg daar nog de kreet aan toe van het primaat van de politiek en zo heeft men een breed front.

Het begint bij zoiets schijnbaar onschuldigs als de afschaffing van de verplichting van de regering om advies aan de SER te vragen onder het mom van 'weg met de stroperigheid'.

Nu moeten wij duidelijk onderscheid durven te maken tussen leidende beginselen en tijdgebonden vertalingen daarvan. Niet alles wat na de oorlog tot stand is gekomen aan publiekrechtelijke instellingen, overlegorganen en adviesstructuren is heilig, maar het principe, dat arbeid en kapitaal, overheid en bedrijfsleven, markt en ordening, ondernemersvrijheid en gemeenschappelijke verantwoordelijkheid in laatste instantie niet tegenover elkaar staan, blijft ons dierbaar. Wie zich dat niet realiseert, wie ten principale een *roll back*-scenario voorstaat, is 'paars' in de Tweede Kamer. Het was namelijk geen regeringsvoorstel maar een amendement, waarmee de afschaffing van de verplichte adviesaanvraag werd doorgedrukt.

In het nu beginnende parlementaire jaar zullen op dit punt, op het punt dus van de architectuur van de samenleving, de messen geslepen gaan worden. Wat de regering doet is nog niet duidelijk, zoals hier meer is aangestipt, als het over kleur bekennen gaat. Er lijken zich twee richtingen af te tekenen: zij

die de voordelen zien van het gegroeide stelsel, met de noodzaak dat op onderdelen te hervormen, en zij, die juist op dit terrein het eigene van paars willen tonen en het ideologische gevecht willen aangaan.

Het is in deze opvallend dat minister Van Aartsen van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV) niet de stofkam maar de slopershamer ter hand lijkt te willen nemen.

De openhartigheid van een minister

Bij het in ontvangst nemen van een studierapport van het wetenschappelijk instituut van de SCP over de toekomst van de Nederlandse landbouw op 6 juli jl. heeft minister Van Aartsen een opzienbarende uitspraak gedaan, althans volgens het Agrarisch Dagblad.

"Het *kan* niet zo zijn dat een structuur, die voortkomt uit de katholieke-sociale traditie en haar wortels heeft in de jaren dertig nog in de volgende eeuw *kan* vol-
doen" (cursivering J.v.G.). De structuur van de Publiekrechtelijke Organisatie, aldus van Aartsen is achterhaald.

De uitspraak van de heer Van Aartsen is om meerdere redenen opmerkelijk.

Bedoelt hij te zeggen, dat de levenscyclus van richtinggevend ideeën terzake van de maatschappij-ontwikkeling in het algemeen na een halve eeuw wel hun langste tijd hebben gehad? Maar dan geldt dat *a fortiori* ook voor het gedachtegoed van zijn eigen politieke stroming, dat al ruim anderhalve eeuw oud is. Toch achten wij bepaalde ideeën

van de liberale voorman Thorbecke van het midden van de vorige eeuw nog steeds de moeite waard, om niet te spreken van Adam Smith en De Tocqueville.

Wat kan de minister aanleiding hebben gegeven om juist de katholieke sociale leer op de korrel te nemen? Als hij met deze opmerkingen het Landbouwschap en de PBO-structuur heeft willen treffen, dan is hij toch wel kort van memorie. De PBO-organen kennen vele vaders, en de acceptatie van een instituut als het Landbouwschap was gebaseerd op brede overeenstemming, waarbij ook de protestants-christelijke traditie ('soevereiniteit in eigen kring') en opvattingen binnen de sociaal-democratie en het liberalisme een belangrijke rol hebben gespeeld. Denk aan de grote invloed van de liberale boerenvoorman Louwes.

Het kan zijn, dat de minister de christelijk-sociale traditie in het algemeen weinig betekenisvol meer acht, maar dan zou hij op de eerste plaats eens bij zijn eigen departement te rade moeten gaan. Dat departement is namelijk bijvoorbeeld door middel van zijn bemoeienissen met het ontwikkelingswerk er goed van op de hoogte, dat echte agrarische hervormingen niet slagen zonder een duidelijke maatschappijvisie, die weer alles te maken heeft met mens- en levensbeschouwing. Mislukking of succes hangt daarvan af, en juist daarom komt op zoveel plaatsen in de wereld heden ten dage de modernisering van de voedselproductie en de bestrijding van de armoede op het platteland tot stand in die combinatie van nieuwe kennis en levensbeschouwelijke (dikwijls christelijke) inspiratie. Niet van deze tijd? De minister zou ook eens zijn licht kunnen opsteken bij de niet-katholieke 'liberal' Clinton, die er regelmatig blijk van geeft, onder andere volgens The Tablet van 17 februari jl., meer dan welke eerdere Amerikaanse president, gegrepen te zijn door de - ja zeker - katholieke sociale traditie (en het ge-

**Het is opvallend dat
minister Van
Aartsen niet de
stofkam maar de
slopershamer ter
hand wil nemen.**

dachtengoed van de christen-democratie). In zijn speech voor de beroemde Jezuitenuniversiteit van Georgetown gaf hij nota bene op dezelfde 6 juli jl. nog een indrukwekkende uiteenzetting, geheel in die traditie, van hoe hij het herstel ziet van het maatschappelijk middenveld en de verantwoordelijke samenleving!

Als deze getuigenissen niet voldoende zijn, kan de minister ook nog in eigen kring terecht. Een van de voornaamste liberale ideologen, professor Dahrendorf, houdt niet op te onderstrepen, dat een humane samenleving, juist in de volgende eeuw, het niet kan stellen zonder een krachtig en elkaar versterkend maatschappelijk middenveld en dat essentieel zijn een aantal instituties, die niet door de markt en het kapitalisme gedomineerd worden; ideeën die dicht bij de christelijk-sociale traditie liggen. Nog verwonderlijker dan deze aanval is dat de minister, voor wie deregulering hoog in het vaandel moet staan, voor zijn beurt spreekt. De partners binnen het Landbouwschap en binnen de PBO-organen zijn intensief in gesprek over de toekomst van 'hun' instellingen. Dat een minister daar doorheen fietst, zegt eigenlijk nogal wat over diens opvatting over de scheiding van verantwoordelijkheden en de noodzaak van terughoudend overheidsgedrag.

Een nieuwe betekenis

Op de maatschappelijke agenda van dit moment staat juist in de agrarische sector een groot aantal problemen, die om inzet van de groep als zodanig vragen. Zaken als dierengezondheid, dierenwelzijn, milieuproblematiek, natuurbehoud kunnen niet goed geregeld worden zonder de eigen verantwoordelijkheid van de agrarische ondernemers serieus te nemen. Dat is de les geweest

van zoveel mislukte milieuvoorschriften. Maar het kan ook niet in een situatie, waarin een (grote) meerderheid wel bereid is in gezamenlijkheid te trachten normen te bereiken, situaties te herstellen, imago's te verbeteren, maar hun inzet gefrustreerd ziet door die paar buitenstaanders, die juist kunnen profiteren van het goede gedrag van de meerderheid. Zo'n 'free riders-gedrag' is dikwijls een te hoge prijs van de vrijheid.

Velen in het buitenland, ver weg (Galbraith) en dichtbij, kijken met afgunst naar de wijze, waarop wij onze overlegeconomie hebben geordend. Zeker: er zitten rigiditeiten aan vast, en die moeten telkens op hun noodzaak getoetst worden, maar al bij al is het systeem allesbehalve waard om met het badwater weggegooid te worden. Sommigen binnen paars (ook de minister van LNV?) associëren dat systeem graag met de verderfelijke invloed van de christen-democratie. Er zijn er ook die wijzer lijken: de Eerste Kamerfractie van het CIDA heeft enkele weken geleden verzet aangetekend tegen het schrappen van de verplichting van de regering om advies bij de SER in te winnen en minister Sorgdrager is in ieder geval constructiever gebleken, dan de paarse coalitie in de Tweede Kamer, met haar toezegging de SER royaal te blijven inschakelen. En wat te denken van de minister van Sociale Zaken, die met zijn uitspraak *'Ich bin ein Reinländer'* rechtstreeks verwees naar de christelijk-sociale en katholieke sociale traditie! Het principe van de PBO kan in de revolutionair nieuwe omstandigheden, zoals we die nu meemaken, tot afschaffingen, behoud of verandering van instituties en arrangementen leiden, maar blijft als principe uitermate waardevol. Er zullen momenten zijn, dat we

anders tegen modaliteiten van de algemeen verbindend verklaring aankijken, als daardoor de toegangspoort tot arbeidsparticipatie en flexibilisering soms te nauw zou worden. Maar met name de milieuproblematiek zou aan het uitgangspunt van samenwerking en een overstijgend algemeen belang wel eens een onverwacht nieuwe actualiteit kunnen geven.

En tegenover de stroperigheid staat de inderdaad in jaren van gezamenlijk overleg opgebouwde arbeidsrust en het gezamenlijk scheppen van de voorwaarden voor economisch herstel. Het buitenland benijdt ons en wie zich realiseert hoeveel inspanning het bijvoorbeeld bij onze Oosterburen gekost heeft om werkgevers, werknemers en overheid op één lijn te krijgen bij de historisch unieke uitdaging van de Hereniging, realiseert zich ook hoe kostbaar de misschien soms wat krakende schoenen van onze overlegeconomie zijn.

Daarom is opnieuw actueel, en misschien meer dan ooit, het vinden van een evenwicht tussen vrijheid, verantwoordelijkheid en binding. En dat is nu juist de kern van een publiekrechtelijke ordening van particuliere activiteiten. Juist met het oog op die nieuwe, tot ver in de volgende eeuw reikende agenda, zouden elementen uit die PBO-gedachte wel eens heel waardevol kunnen zijn.

Zakelijkheid of irrationaliteit?

Het ziet er echter naar uit, dat 'paars' zijn kluif moet hebben. In het afgelopen parlementaire jaar was het niet alleen tijdnoed, die nog geen eigen

gezicht aan 'paars' gaf; het was ook het voortschrijdend inzicht dat zoveel maatregelen, die in de vorige periode(s) op de rails waren gezet, gewoon noodzakelijk waren, of hun vruchten begonnen af te werpen. Nog erger: daar waar zo dikwijls het CDA verder wilde gaan, maar ingehouden werd door coalitiepartners, zullen nu die verdergaande

keuzes gemaakt gaan worden. Dat gaat niet zelden ten koste van belangrijke punten uit de verkiezingsprogramma's waarmee de christen-democratie werd bestreden: van de nieuwe Schipholbaan tot de Betuwelijn, van een strenger toelatingsbeleid van asielzoekers tot een aanscherping (ja zeker) van het drugsbeleid, van een restrictief beleid bij de sociale zekerheid tot een zekere relativering van het

minimumloon, om niet te spreken van de het CDA-programma verre overschrijdende bezuinigingen op de zuivere ontwikkelingssamenwerking (waar blijft de Derde Wereldbeweging?). In dat licht is het geenszins ondenkbaar, dat 'paars' zijn identiteit gaat kopen met irrationele beslissingen op het terrein van de architectuur van de samenleving, en met name niet *sine ira et studio* onderzoekt (of de conclusies van onderzoek accepteert) waar het systeem van de PBO echte voordelen biedt, en waar het aanpassingen behoeft. Het CDA zal daarom in deze periode zich zeer moeten inspannen om aan te tonen, waar en wanneer dit systeem juist met het oog op de toekomst zeer zinvol kan zijn.

Mr. J.J.A.M. van Gemip

Juist met het oog op de nieuwe, tot ver in de volgende eeuw reikende agenda, zouden elementen uit de PBO-agenda wel eens heel waardevol kunnen zijn.
